

**GENÇLERİN DİNE BAKIŞI
VE OKULLARDA
DİN-DEĞERLER ÖĞRETİMİ**

Değerler Eğitimi Merkezi Yayınları
The Center for Values Education Press

© Eserin Her Türü Basım Hakkı Anlaşılmalı Olarak
Ensar Neşriyat'a Aittir.

ISBN: 978-605-80183-9-6

Kitabın Adı:

Gençlerin Dine Bakışı ve Okullarda Din-Değerler Öğretimi

Yazar

Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN

Yayın Koordinatörü

Hulusi YİĞİT

Yayına Hazırlayan

Salih BOZAN

Tasarım

Nuray YÜKSEL

Baskı-Cilt

ÇINAR MAT. ve YAY. SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

100. Yıl Mahallesi Matbaacılar Caddesi

Ata Han No:34 / 5 Bağcılar - İSTANBUL

Tel: 0212 628 96 00 - Faks: 0212 430 83 35

Sertifika No: 12683

1. Basım

Ocak 2021

İletişim

Ensar Neşriyat Tic. A.Ş.

Düğmeciler Mah. Karasüleyman Tekke Sokak. NO :7 Eyüpsultan-İSTANBUL

www.ensarnesriyat.com.tr e-mail: siparis@ensarnesriyat.com.tr

**GENÇLERİN DİNE BAKIŞI
VE OKULLARDA
DİN-DEĞERLER ÖĞRETİMİ**

Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN

İstanbul – 2021

Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN

1990 yılında Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. YÖK bursiyeri olarak gittiği İngiltere Leeds Üniversitesinde doktorasını 1998’de tamamladı. Aynı yıl Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesine Din Eğitimi Anabilim Dalına öğretim üyesi olarak atandı. 2002 yılında doçent ve 2007 yılında profesör unvanını aldı. 2013 yılında KYK Genel Müdürü olarak atanan Kaymakcan daha sonra GSB Bakanlık Müşaviri oldu. 2003-2018 yılları arasında akademik “Değerler Eğitimi Dergisi” editörlüğünü yaptı. Uluslararası Din ve Değerler Eğitimcileri Derneği üyesidir.

Akademik uzmanlık ve ilgi alanları: Karşılaştırmalı din eğitimi, din eğitiminde program geliştirme, eğitim politikaları, değerler ve gençlik, insan hakları ve din eğitimi, okul öncesi din ve ahlak eğitimi, siyaset ve din.

Akademik çalışmalarından seçmeler:

Giünümüz İngilteresinde Din Eğitimi, DEM Yayınları: İstanbul, 2004; *Gençlerin Dine Bakışı: Karşılaştırmalı Türkiye ve Avrupa Araştırması*, DEM Yayınları: İstanbul, 2007; *Yeni Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Program İnceleme ve Değerlendirme Raporu*, Sabancı Üniversitesi Eğitim Reformu Girişimi, Myra Yapım: İstanbul, 2007; *Ahlak, Değerler ve Eğitimi*, DEM Yayınları: İstanbul, 2020, 3. basım (H. Meydan’la birlikte); “Christianity in Turkish Religious Education” *Islam and Muslim Christian Relationship*, vol. 10, no. 3, ss. 279-293, 1999; “İlahiyat Öğrencilerinin Kopya Çekmeye Karşı Yaklaşımları”, *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sayı 5, ss. 121-138, 2002; “Religious Education Culture in Modern Turkey”, ed. Marian de Souza et al., *International Handbook of Religious, Spiritual and Moral Dimensions of Education*, Springer, Dordrecht (Hollanda), ss. 449-460, 2006; “Turkish Adolescents: High Islamic Faith in Secular State”, eds. H. G. Ziebertz & W. Kay, *Religion and Youth in Europe*, Lit Verlag, Berlin, ss. 230-245, 2006; “Islam in Turkish Religious Education: From Traditional Understanding to Modern”, ed. E. Aslan, *Islamic Textbooks and Curricula in Europe*, Peter Lang, New York, ss. 251-272, 2011; “A Model for Islamic Education from Turkey: the Imam-Hatip Schools”, *British Journal of Religious Education*, 29:3, 279-292, 2017 (İ. Aşlamacı ile birlikte).

İÇİNDEKİLER

SUNUŞ 9

Bölüm I Gençlerin Dine Bakışı: Karşılaştırmalı Türkiye ve Avrupa Araştırması	13
A. GİRİŞ	15
1. Gençlik	15
2. Türkiye’de Gençlik	18
3. Araştırmanın Konusu ve Önemi	21
4. Araştırma Projesi Süreci	22
5. Araştırmada Örneklem Seçimi ve Uygulaması	25
6. Deneklerin Özellikleri	28
B. DİNDARLIK VE GENÇLİK	30
1. Giriş	30
2. Dini İnançlar	31
3. Dini Pratikler	32
4. Dini Ritüeller	35
5. Avrupalı Gençlerde Dini İnanç ve Pratikler	37
6. Gençlerin Dini Dünya Görüşleri ve Alternatifleri	46
7. Dini Dünya Görüşü Ölçeği ve Boyutları	47
8. Dini Dünya Görüşleri	49
9. Avrupalı Gençlerde Dini Dünya Görüşleri	53
10. Sonuç	57
C. DİN EĞİTİMİ VE GENÇLİK	60
1. Giriş	60
2. Avrupa’da Din Eğitiminin Gelişimi	62
3. Okullarda Din Eğitimi Modelleri	64
4. Türkiye’de Okullarda Din Eğitimi	71

5. Gençlerin Din Dersi Algılaması	74
6. Cinsiyete Göre Din Eğitime Bakış	80
7. Okul Çeşitlerine Göre Din Eğitime Bakış	82
8. Avrupalı Gençlerde Din Eğitimi Algılaması	85
9. Sonuç	91
D. DİNLERARASI İLİŞKİLER VE GENÇLİK	95
1. Giriş	95
2. Teorik Çerçeve: Dinlerarası İlişki Modelleri	96
3. Dinlerarası İlişki Ölçeği	101
4. Dinlerarası İlişki Bulguları	103
5. Avrupalı Gençlerin Dinlerarası İlişkilere Bakışı	108
6. Sonuç	112
E. SONUÇ	113
Bölüm II Okullarda Din Derslerine Bakış	
A. TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİ POLİTİKALARI ÜZERİNE DÜŞÜNCELER	121
1. Giriş	121
2. Cumhuriyet Dönemi Din Eğitime Tarihsel Bakış	122
3. Din Dersinin Zorunluluğu Meselesi	126
4. İsteğe Bağlı Din Eğitimi Tartışması	132
5. İslam Öğretiminde Çoğulculuk ve Alevilik	135
6. Avrupa Birliği ve Din Eğitimi	139
7. Sonuç	143
B. TÜRKİYE'DE DİN EĞİTİMİNDE YAPILANDIRMACILIK VE ÇOĞULCULUK	146
1. Giriş	146
2. Din Eğitimi ve Yapılandırmacı Öğrenme Kuramı	147
3. DKAB Dersi Öğretim Programı ve Yapılandırmacılık	151
4. İslam İçerisinde Çoğulluk: Alevilik Öğretimi	155
5. Diğer Dinlerin Öğretimi	162
6. Sonuç	167

C. ÖĞRETMENLERİNE GÖRE DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ DERSLERİ	169
1. Giriş	169
2. Araştırmanın Konusu, Metodu ve Amacı	172
3. Türkiye’de DKAB Dersi Öğretmenleri	181
4. DKAB Öğretmenlerinin Mesleki Tatmin Düzeyleri	184
5. DKAB Dersleri Hakkındaki Genel Düşünceler: Hukuki Statüsü ve İsteğe Bağlı Din Eğitimi	188
6. DKAB Öğretim Programları	196
7. DKAB Öğretmeni ve İslam Öğretimi	202
8. DKAB Ders Kitapları	205
9. DKAB Dersleri ve Çoğulculuk	206
10. Dinlerarası İlişki Modelleri	208
11. Diğer Dinlerin Öğretimine Bakış	216
12. İslam İçerisindeki Çoğulculuk: Alevilik Öğretimi	224
13. Yapılandırmacı Öğrenme Kuramı	231
14. DKAB Dersleri ve Yapılandırmacılık	233
15. DKAB Derslerinde Ölçme ve Değerlendirme	243
16. Sonuç	247
Bölüm III Okullarda Değerler Eğitimi	
A. DİN KÜLTÜRÜ VE AHLAK BİLGİSİ PROGRAMLARI VE ÖĞRETMENLERİNE GÖRE DEĞERLER EĞİTİMİ	253
1. Giriş	253
2. Din Eğitimi ve Değerler	257
3. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Değerler	259
4. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Değerler Eğitimi	263
5. DKAB Öğretmenlerinin Okullardaki Değerler Eğitimine Bakışları	269
6. DKAB Öğretmenlerinin Derslerdeki Değerler Eğitimi Uygulamaları	276
7. Sonuç ve Değerlendirme	279

B. YEREL-EVRENSEL İKİLEMİNDE İLKÖĞRETİM PROGRAMLARINDA DEĞERLER	282
1. Giriş	282
2. İlköğretim DKAB ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler	284
3. Schwartz ve Değerler	289
4. Araştırma Yöntemi	297
5. Bulgular ve Yorumu	300
6. Sonuç ve Değerlendirme	309
C. AHLAKÎ BİR DEĞER OLARAK HOŞGÖRÜ VE EĞİTİMİ	315
1. Giriş	315
2. Hoşgörü Kavramı	316
3. Hoşgörünün İki Yorumu	319
4. Eğitim ve Hoşgörü	321
5. Hoşgörü Eğitimi Konusunda Öğretmenlere Öneriler	326
6. Okulda Hoşgörüsüzlük Belirtileri	328
7. Okullarda Din Öğretimi ve Hoşgörü	329
KAYNAKÇA	334

SUNUŞ

Türkiye’de din eğitim ve öğretiminin serüveni ile ülkemizin modernleşme süreci birlikte değerlendirildiği zaman anlam kazanır. Medreseden okula geçiş modern dönemin bir gerçeğidir. Okul kavramı, zorunlu eğitim ve gençliğe ayrı bir önem atfedilmesi de modern bir fenomendir. Modern düşünceyi üreten Batı karşısında Müslüman ülkeler modernite ile yüzleşmeye çalışmışlardır. Bu yüzleşme oldukça sancılı olmuştur. Bu sancılı süreç zamana bağlı olarak öncelikleri değişse de günümüzde devam ettirmektedir. Bir taraftan gelenekten kopmadan onu güncellemeye çalışmak isteyen anlayış, diğer yandan ise medeniyet yarışından kopmamak için moderniteyi olduğu gibi almak isteyen anlayış. Bu mücadelenin en keskin olduğu dönem ise Cumhuriyet dönemidir. Aslında gelenek-modern ikileminde geleneksel içerisinde değerlendirilen dinin toplum ve eğitim içerisindeki rolüne yönelik tartışma ülkemizle sınırlı değildir. Başta Avrupa olmak üzere dünyada dinin toplum ve eğitim içerisindeki yeri sorgulanmıştır. Çoğunlukla bu tartışmalar dini olanın etkisinin bir şekilde azalması ile sonuçlanmıştır. Din, eğitim felsefesinde başat bir faktör olma rolünü kaybedip okul içerisinde bir ders olmayı bir başarı olarak kabul noktasına gelmiştir.

Cumhuriyet dönemi örgün ve yaygın din eğitimi alanındaki inşili çikışlı süreç bizlere Türkiye’nin modernleşme anlayışı ve tarihi ile ilgili önemli veriler sunmaktadır. Aslında din eğitimi meselesi modern

ulus devletler içerisinde dinin fert, toplum ve devlet hayatında yerinin ne olduğu ve ne olması gerektiği problematiğinin en başat faktörlerinden biridir. Diğer bir ifade ile okullardaki din eğitimi ve öğretimi müstakil bir değişken değildir. Dinin modern hayatta ne olması gerektiği sorusunun bir alt boyutunu oluşturur. Neredeyse bir asrı bulan Cumhuriyet dönemi boyunca farklı seçenekler denenmiştir. Örgün ve yaygın eğitimde din eğitiminin kısıtlandığı dönemler olduğu gibi belirli dönemlerde de genişlemeler olmuştur. Daha sonra sıkıntılı dönemler yaşanmıştır. Ancak aradaki istisnalar dışında son 70 yılda din eğitimi ve öğretimi alanında nicel ve nitel açıdan olumlu gelişmeler olduğunu görmekteyiz. Bu çerçevede kitap, yazarın 2006-2011 yılları arasında örgün din öğretimi ve okul çağındaki gençlerin dine bakışlarını araştırıp sorgulayan bilimsel yayınlarının biraraya gelmesinden oluşmaktadır.

Türkiye’de din eğitimi ve öğretimi politikaları ve pratiği konusunda yazmak demek aynı zamanda yazdıklarının kullanım süresinin kısa sürede değişerek tarih olacağı anlamına gelmektedir. Aynı durum anket çalışmaları için de geçerlidir. Yapıldıkları tarihte anketler, ele alınan konunun bir açıdan fotoğrafını çekmektedir. Bu ise bu çeşit çalışmaların değersiz olduğu anlamına gelmemektedir. Günümüzü değerlendirmek için bizlere tarihi süreç içerisinde bir ölçüt verirler. Nerden nereye geldiğimiz veya gelmediğimiz konusunda bizlere ipuçları sunarlar. Gelişim ve dönüşümün kalitesi ve geçmişte hangi konuların tartışıldığına yönelik veriler sunar. Örneğin, bu kitapta 2006-2011 yılları arasında yazılan makale araştırma raporunda çok zikredilen çoğulculuk, yapılandırmacılık, Avrupa Birliği gibi bazı kavramlar vardır. Bu kavramlar, din ve değerler öğretimi açısından o dönemde, Türkiye’de yalnız akademik camiada değil, kamuoyunda da telaffuz edilmiştir. Günümüzde ise bu kavramlar sınırlı sayıda uzman dışında neredeyse gündemde bile değildir. 2000’li yıllarda popüler olan yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı düşünüldüğünde, 2018 yılında uygulamaya geçirilen ve bütün branşlarda değiştirilen öğretim programlarında

yapılandırmacılık kelimesine referanstan eser yoktur. Bunun nedeni ne olabileceği veya onun yerine hangi kavramın ön plana geçtiği ve gerekçesi araştırmacıların cevaplaması gereken sorulardan bazılarıdır. Örgün eğitimde DKAB derslerinin yeterince çoğulcu olmadığına yönelik iki AİHM kararı olmasına rağmen güncel akademik literatürde ve kamuoyunda sınırlı oranda gündemde yer almaktadır. Avrupa Birliği çerçevesinde eğitim ve din öğretimini tartışmak neredeyse gündemde değildir. Bütün bu örneklerin amacı akademik metinlerin gündemi ile güncel politik, uluslararası alandaki gelişmeler, kamuoyu ilgisi arasındaki ilişkiye dikkat çekmektir.

Kitap üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümün başlığı “Gençlerin Dine Bakışı: Karşılaştırmalı Türkiye ve Avrupa Araştırması”dır. Bu bölüm 2007 yılında daha sonra genişletileceği ümidiyle sınırlı sayıda basılan kitabın bazı kısaltmalarla aynısıdır. Türkiye merkezli 10 Avrupa ülkesinde liseli gençlerin din anlayışlarını micro, meso ve macro düzeyde ortaya koymaya çalışan bir ampirik bir çalışmadır. Anketler Türkiye’de 2005 yılında yapılmıştır. Diğer ülkelerde ise bizden bir yıl önce gerçekleşmiştir. Şüphesiz anket çalışmaları yapıldığı tarihteki fotoğrafı yansıtır. Yaklaşık 15 yıla yakın süre az bir zaman değildir. Dine bakışta belirli değişimin olması normaldir. Bu kapsamda yakın dönemde Türkiye’de gençlerin dini yönelimleri konusunda tartışmalar kamuoyu gündemine gelmiştir. Günümüzde gençlerin dine bakışını tespit etmek bir kesiti görmek demektir. Değişimi görmek için önceki tarihteki ampirik çalışmalara bakıp karşılaştırmak gerekecektir. Bu anlamda Türkiye’yi kapsayan ve 10 ülkeyi içeren bu çalışmanın verileri oldukça değerlidir.

Kitabın ikinci bölümünün başlığı “Okullarda Din Derslerine Bakıştır”. Yazarın hakemli dergilerde yayınladığı iki makale ve Türkiye örneklemini içeren DKAB dersi öğretmen görüşlerini yansıtan anket çalışmasının sonuçlarını içermektedir. Bu bölümde ilk olarak, Türkiye’nin din genel anlamda din eğitimi politikaları uluslararası çerçeve gözönüne alınarak güncel tartışmalar bağlamında değerlendiril-

dirilmektedir. Daha sonra ise yapılandırmacılık ve çoğulculuk perspektifinden 2005 yılı Ortaöğretim DKAB öğretim programları analiz edilmektedir. Bu bölümde son olarak ülke örneklemini içeren DKAB öğretmenlerinin din dersi teorisi, statüsü ve güncel bazı konularla ilgili görüşleri bilimsel olarak ortaya konulmaktadır. Araştırma verileri farklı değişken ve konular açısından değerlendirilmektedir.

Üçüncü ve son bölümde ise okullarda değerler eğitimi konusu ele alınmaktadır. 2000'li yılların başından itibaren örgün eğitimde açıkça zikredilen değerler eğitimi yeni gündem olarak eğitim sistemimize girmiştir. Bu bölümde ilk olarak, DKAB öğretim programlarında değerler eğitimi anlayışı, içeriği ve metodu analiz edildikten sonra öğretmenlerin konuya bakışları anket verileri ışığında değerlendirilmektedir. İkinci olarak Schwartz'ın değerler ölçeği esas alınarak DKAB ve Sosyal Bilgiler dersi programındaki değerler tasnif edilmektedir. Tasnif edilen değerler yerel-evrensel ikileminde analiz edilmektedir. Böylece resmi programda ne tür değerlerin teşvik edilip ön plana çıkarıldığı anlaşılmaya çalışılmaktadır. Son olarak teorik açıdan hoşgörü kavramı analiz edilmekte ve okullarda değerler eğitiminde dikkat edilecek öneriler açıklanmaktadır. Yazının sonunda ise hangi din öğretimi modelinin eğitimde hoşgörü değerinin öğretilmesine katkı sağlayacağı tartışılmaktadır. Kitabın konuyla ilgilenen herkese faydalı olması dileğiyle. Rabbim bizleri hakikat ve hikmet arayışında daim eylesin.

1 Ekim 2020, Ankara

Prof. Dr. Recep KAYMAKCAN
(e-mail: rkaymakcan@gmail.com)

I. BÖLÜM

GENÇLERİN DİNE BAKIŞI: KARŞILAŞTIRMALI TÜRKİYE VE AVRUPA ARAŞTIRMASI¹

1 Kitabın bu bölümü *Gençlerin Dine Bakışı: Karşılaştırmalı Türkiye ve Avrupa Araştırması*, İstanbul: Dem Yayınları, 2007 künyesi ile sınırlı sayıda kitap olarak basılmıştır. Uluslararası ampirik bir araştırmanın sonuçlarını içeren bu çalışma, çok detay içeren bir kaç yerinde yapılan kısaltmalar dışında aslına uygun olarak kitabın birinci bölümünü oluşturmaktadır.

A. GİRİŞ

1. Gençlik

Gençler, dünya nüfusunun önemli bir bölümünü oluşturmakta ve ülkelerin gündeminin ön planında yer almaktadır. 1960'lı yılların başlarından itibaren gelişmiş Batı toplumlarında genç gruplar tarafından başlatılan yerleşik düzene tepki ve itiraz ile dile getirilen sosyal hareketler canlılığını korumuş ve dikkatleri bu kesimin üzerine yöneltmiştir. 1985 yılı UNESCO tarafından Dünya Gençlik Yılı olarak ilan edilmiş ve gençlerin sorunları bir çok yönden değişik ülkelerde tartışılmıştır.

Gençlik, üzerinde en çok konuşulan ve milletlerin geleceklerini inşa edecek sosyal bir grup olarak görülmektedir. Modernitenin toplum tasavvuruna göre geleceği inşa etme ve planlama niyetine insan ömrü içerisindeki en iyi karşılık ise çocukluk ve gençlik dönemidir. Çünkü bu dönemler geleceği temsil etmektedir. Oysaki geleneksel toplumlarda geçmişin birikimi ve deneyimini öncelendiği için yetişkinler ve özellikle de yaşlılar daha fazla saygı ve ilgi görmektedir. Dolayısıyla çocuk ve gençlik dönemine ilgi gösterilmesi ve geleceği kurması beklenen kategori olarak daha iyi bir gelecek için nitelikli olarak yetiştirilmesi ve eğitimde bu gruba özel önem verilmesinin modern bir fenomen olduğu söylenebilir (Hull 1985). Gençlik genel olarak ilk ergenlik belirtileriyle başlamakta ve büyümenin durmasına kadar de-

vam etmektedir. Gençlik döneminin hangi yaşlar arasını kapsayacağı konusunda literatürde bir birlik olmasa da 12-25 yaşları arasının gençlik dönemi olduğu yaygın olarak kabul edilmektedir. Genellikle 12-15 yaşlar arası ergenlik gelişmesini içeren ilk gençlik dönemi olarak adlandırılmaktadır. 15-21 yaş arası esas gençlik dönemi 21-25 yaşları arası ise uzamış gençlik dönemi olarakta bilinmektedir (Yörükoğlu 2000). Birleşmiş Milletler tarafından genç, “15-25 yaşları arasında, öğrenim gören, hayatını kazanmak için çalışmayan ve ayrı bir konutu bulunmayan kişi” olarak tanımlanmaktadır. Gerçekte gençlik, yalnızca biyolojik bir kategori olmayıp psikolojik ve sosyolojik bir kavramdır. Günümüzde ise gerçek hayata hazırlanmanın eğitim süresinin uzaması gibi sebeplere bağlı olarak uzaması nedeniyle gençlik çağı da bu değişime bağlı olarak uzayabilmektedir.

Sosyal bir kategori olarak gençlik ele alındığında, gençlik yalnızca hayat süreci içinde, çocukluk dönemini yetişkinlik dönemine bağlayan bir dönem değildir. Gençlik, artık daha çok tüm hayat süreci içinde önemli bir yere sahip olan, kendini kabul ettirme, yönelme ve karar verme dönemidir. İleriki hayatı için en önemli ve merkezi kararların alındığı bir süreçtir.

Sosyal bir kategori olarak genç'i ele alırken karşımıza çıkan temel süreç, “sosyalleşme”dir. “Çocukluktan itibaren gençler için belirli sosyalleşme yerleri ise aile, okul, arkadaş grupları, dini kurumlar ve işyerleridir. Gençlik döneminde sosyalleşmede ailenin belirleyici rolü azalarak okul ve arkadaş çevresinin daha fazla önem kazanmaya başlar. Sosyal yapı içinde yer alan öğeler arasında karşılıklı fonksiyonel ilişkiler ağı vardır. Bu fonksiyonel ilişkiler, bireylerin toplum içindeki yerlerini belirlerler. Bireyleri belirli davranış kalıplarına doğru yönlendirirler. Beklentilerini, tutum ve davranışlarını yönlendiren değer yargılarını, norm ve düşünce sistemlerini etkilerler. Bireyler de davranışlarını bu sosyal normlara ve sosyal kurumların beklentilerine göre ayarlarlar (Özensel 2004). Bireyleri dolayısıyla gençleri bu sosyal ilişkiler ağında etkileyen ve belirli norm ve davranışlarda bulunmasında

belirleyici unsurlardan biri de dindir. Her ne kadar modern toplumdaki sekülerleşme süreci ile birlikte dinin fert ve toplum üzerindeki etkinliğinin azaldığı iddia edilse de farklı şekillerde gençlerin sosyalleşmesinde ve hayatlarını anlamlandırmasında fonksiyonu devam etmektedir (Smith ve diğerleri, 2003). Temelde gençlerin ruhen dine yakın ve dinle birçok yönden ilgili ve ilişkili olduğu da iddia edilmektedir. Aynı zamanda dini açıdan gençlik döneminin bir yandan dini uyum ve dine dönüş, hem de dini şüphe ve karasızlık dönemi olduğu ifade edilmektedir (Kula 2006).

Toplum, sosyalizasyon süreci olarak ifade edilen aile, eğitim gibi kurumlar yoluyla bireyleri yaşanan topluma adapte ederek onları olgun kişiler haline getirmeye çalışır. Oysaki bu süreç hiç de kolay olmayan bir yolu içermektedir. Bireylerin topluma sosyalize edilmesi, birey için olduğu kadar toplum için de sancılı bir süreçtir. Gençlerin için bu dönemde çevresiyle kurduğu ilişkilerde duygular ön plandadır. Hayallerini kurduğu beklentileri vardır. Gerçek dünya, çoğu kez bu beklentilere uymamaktadır. Coşkulu, atılgan ve çalkantılı bir dönem olarak nitelendirilen bu dönemde genç içinde bulunduğu duygusal ve sosyal çatışmalar, toplumuna uyumsuzluğu, çevreye ilgisizliği ve toplumuna karşı yabancılaşmasını beraberinde getirebilmektedir. Aynı zamanda gençlerin yeniliklere ve kültürel etkilere daha açık bir evre olduğunu da unutmamak gerekir.

Gençliği olumsuzlukların toplandığı bir çağ olarak ele almak da doğru değildir. Ülkemizde 12 Eylül öncesi olayları nedeniyle bir dönem problem kaynağı olarak da görülmüştür (Armağan, 2004). Gençlik, tutkuların ve ideolojilerin filizlendiği, yeniliğe ve ileriye doğru atılımların yapıldığı, kendini kanıtlama ve kendi kimliğini oluşturmaya çalıştığı ve toplumsal değerleri benimseyip onları uygulamaya çalıştığı bir dönemdir. "Onura ve başarıya paradan çok değer verildiği ve ahlakçı ve idealist yönün ön planda olduğu bir evredir. Çünkü paraya gereksinimleri olmamıştır. Eli açık ve iyilikseverdirler. Çünkü kötülükleri tanınamışlardır. Çabuk güvenir, çabuk bağlanırlar. Çünkü

aldatılmamışlardır. Yüksek amaçları ve hayalleri vardır, çünkü daha yaşamın sillesini yememişlerdir. Koşulların sınırlayıcı etkilerini öğrenmemişlerdir (Yörükoğlu, 2000).

2. Türkiye’de Gençlik

Bu kitapta ampirik verileri sunulan, Türkiye dahil olmak üzere dokuz Avrupa Ülkesi ve İsrail’in katıldığı “Gençlerin Hayata Bakışları ve Dini Yönelimleri” başlıklı araştırmaya konu olan gençlik, liseli öğrencilerdir. Lise genelde 15-18 yaş grubunu kapsamaktadır. Anketin 2005 yılında yapıldığı düşünülecek olursa gençlerin 1980’li yılların sonunda doğdukları görülecektir. Yani bu nesli oluşturan gençler son zamanlardaki siyasal anlamda en önemli olaylardan biri olan soğuk savaş dönemi sonrası doğup büyüyen gençlerdir. Diğer bir ifade ile çocukluk ve gençliklerini katı iki ideolojik blokun mücadelesine sahne olduğu bir ortamda yetişmişlerdir. Onun yerine demokrasi ve insan hakları değerlerinin siyasal ve sosyal hayatta etkin paradigmayı oluşturduğu bir süreci yaşamışlardır. Türkiye ise bu sürece olabildiğince katılmaya çalışmıştır. Ülkemiz açısından demokratik ve insan hakları değerlerine bağlılığın en önemli somut aşamalarından biri ise Avrupa Birliğine tam üyelikle ilgili inişli çıkışlı süreçtir. Türkiye’nin AB’ye adaylık sürecinin başlaması ile birlikte, farklı AB eğitim programları aracılığıyla öğrenci değişim programları başlamıştır. Yeni başlayan ve liseli gençleri de bazı AB eğitim programlarının kapsadığı bu sürecin daha da hızlanacağı bir gerçektir. Bu aynı zamanda öğrencilerimiz için farklı ülke ve kültürlerden gençlerle Türkiye veya Türkiye dışında daha fazla karşılaşma anlamına gelmektedir. AB süreci ve iletişim teknolojilerindeki gelişmelerle birlikte daha fazla açık bir toplum olmaya başlayan ülkemiz gençleri için bu süreç aynı zamanda yeni belirsizlikler ve kimlikle ilgili problemler anlamına da gelmektedir.

Türkiye açısından gençlerin eğitimiyle ilgili olarak 1997 yılında zorunlu eğitimin 5 yıldan 8 yıla çıkarıldığı bir dönem yaşanmıştır. Aynı zamanda bu kesintisiz zorunlu 8 yıllık eğitim din eğitimi aç-